

діяльністю публічної адміністрації; б) інституційні засади, які включають суб'єктний склад механізму судового контролю за діяльністю публічної адміністрації та повноваження суб'єктів його реалізації; в) інструментальні засади, тобто правові засоби, способи, прийоми та форми реалізації судового контролю за діяльністю публічної адміністрації; г) організаційні засади судового контролю за діяльністю публічної адміністрації.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і фак. / Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, О.В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю.П. Битяка. Х. : Право., 2004. 401 с.
2. Державне управління : проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. К. : Факт, 2003. 384 с.
3. Сушко Л.П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К., 2009. 22 с.
4. Словник української мови: [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. 1970–1980. Т. 4: С / Т. 4: І-М / ред. тому: А.А. Бурячок, П.П. Доценко. К., Наукова думка, 1973. 840 с. URL : http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/%D0%BC%D0%B5%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV (редакція від 1.01.2022 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
6. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : «Укр. енцикл.», 1998. *Лексика – українські енциклопедії та словники*. URL : <http://leksika.com.ua/legal/>
7. Заць Н. Сутнісна характеристика правових засобів у механізмі правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 202–205.
8. Кузьмін А.В. Правовые средства правосознания. Понятия и признаки правовых средств. *Theory And Practice Of The Restoration Of Rights*. 2013 № 1. С. 1–10.
9. Беляева Г.С. Правовой механизм: к вопросу об определении понятия и установлении признаков. *Административное и муниципальное право*. 2016. № 2 (98). С. 169–177.

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.6.19>

ОСТАПЕНКО І.О.

РОЛЬ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ПРАВОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ В УКРАЇНІ

THE ROLE OF STRATEGIC COMMUNICATIONS IN THE LEGAL SUPPORT OF NATIONAL RESISTANCE IN UKRAINE

Анотація. Здійснено науково-правове дослідження ролі стратегічних комунікацій у правовому забезпеченні національного спротиву в Україні, а також чинного законодавства і підзаконних правових актів у відповідній сфері. Досліджено поняття національного спротиву в національному законодавстві України. Виділено особливості правового забезпечення національного спротиву в Україні та обґрунтовано необхідність подальших наукових досліджень у цій сфері. З'ясовано, що національний спротив передбачає залучення всього населення до оборони держави та здійснюється як на підконтрольній, так і на окупованій територіях нашої країни.

© ОСТАПЕНКО І.О. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри правового забезпечення військового факультету фінансів і права (Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

Визначено три складники національного спротиву, серед яких: 1) територіальна оборона; 2) рух опору; 3) підготовка громадян України до національного спротиву. З'ясовано коло суб'єктів, які забезпечують підготовку та ведення національного спротиву. Розглянуто зауваження Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України під час здійснення експертизи проекту Закону України «Про основи національного спротиву». Констатовано, що Закон України «Про основи національного спротиву» не містить задовільного регулювання міжвідомчої взаємодії та координації суб'єктів національного спротиву. Визначено центри генерування стратегічного нарративу та координації висвітлення дій за напрямом сектору безпеки й оборони, серед яких: Офіс Президента України, Апарат Ради національної безпеки й оборони, Міністерство оборони України. З'ясовано роль координації та практичних дій під час здійснення стратегічних комунікацій та їх орієнтування на цільові аудиторії у зарубіжних країнах та в національній практиці. Виокремленні завдання стратегічно-комунікативної діяльності національного спротиву в Україні. Наголошено на необхідності передбачити на законодавчому рівні механізми взаємодії та координації державних органів та органів військового управління у здійсненні та управлінні комунікаціями на стратегічному та операційному рівнях, на рівні комунікацій держави із громадянами. Констатовано, що низка нормативно-правових актів потребує приведення у відповідність щодо уточнення завдань та підготовки (ведення) національного спротиву.

Ключові слова: національна безпека, обороноздатність, територіальна оборона, рух опору, взаємодія, координація, цільові аудиторії.

A scientific and legal research of strategic communications role in the legal support of national resistance in Ukraine, as well as current legislation and bylaws in the relevant field is carried out. The concept of national resistance in the national legislation of Ukraine is studied. The peculiarities of the legal support of the national resistance in Ukraine are outlined and the necessity of further scientific research in this field is substantiated. It is found that the national resistance involves the involvement of the entire population in the defense of the state and is conducted both in the controlled and occupied territories of our country. Three components of national resistance are identified: 1) territorial defense; 2) resistance movement; 3) preparation of citizens of Ukraine for national resistance. The range of actors involved in the preparation and conduct of national resistance are clarified. The remarks of the Main Scientific and Expert Department of the Verkhovna Rada of Ukraine during the examination of the draft Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Resistance" were considered. It is stated that the Law of Ukraine "On the Fundamentals of National Resistance" does not contain satisfactory regulation of interagency cooperation and coordination of national resistance. Centers for generating strategic narratives and coordinating coverage of actions in the security and defense sector are identified, including: the Office of the President of Ukraine, the Office of the National Security and Defense Council, and the Ministry of Defense of Ukraine. The role of coordination and practical actions in the implementation of strategic communications and its orientation to target audiences in foreign countries and in national practice are clarified. The tasks of strategic and communicative activity of the national resistance in Ukraine are emphasized. Emphasis is placed on the need to provide at the legislative level mechanisms for interaction and coordination of state bodies and military authorities in the implementation and command and control of communications at the strategic and operational levels, at the level of state communications with citizens. It is stated that a number of normative legal acts need to be brought in line with the specification of tasks and training (conduct) of national resistance.

Key words: national security, defense capability, territorial defense, resistance movement, interaction, coordination, target audiences.

Вступ. Для максимального підвищення обороноздатності держави необхідно забезпечити протидію «гібридній» агресії Російської Федерації з усіх напрямів. Стратегічними документами України запроваджено принцип всеохоплюючої оборони на всій території країни, основний зміст якого полягає у превентивних діях та стійкому опорі противнику, а також

використанні для відсічі агресії всього потенціалу держави та суспільства (воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового, духовного, культурного тощо). Тому розвиток оборонних можливостей держави повинен передбачати вироблення стійкості до «гібридних» загроз всього суспільства, а не лише суб'єктів сектору безпеки та оборони. Нові виклики і загрози національній безпеці вимагають максимально широкого залучення населення до дій, спрямованих на забезпечення суверенітету і територіальної цілісності держави. Актуальність дослідження зумовлена недостатньою спроможністю громадян України до дій, спрямованих на підготовку та ведення оборони держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із питань оборони та стратегічних комунікацій охоплює широке коло наукового пошуку. Вказаним питанням присвячені наукові праці багатьох учених, таких як: А. Баровська, Є. Гарькавий, Т. Дзюба, Д. Дубов, А. Іващенко, І. Іжуртова, О. Капштик, В. Кушнір, І. Коропатнік, В. Ліпкан, Г. Почепцов, О. Сальнікова, Т. Сивак, М. Шклярчук, І. Шопіна та інші. При цьому, незважаючи на велику кількість публікацій, праці майже не охоплюють дослідження правових засад національного спротиву, територіальної оборони та руху опору, їх підготовки та ведення, розкривають переважно окремі аспекти стратегічних комунікацій, залишаючи поза увагою роль стратегічних комунікацій у правовому забезпеченні національного спротиву в Україні. З аналізу наукової літератури встановлено, що сегмент стратегічних комунікацій у правовому забезпеченні національного спротиву новий і потребує додаткового вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ролі стратегічних комунікацій у правовому забезпеченні національного спротиву в Україні.

Результати дослідження. Знаковою подією для нашої держави стало ухвалення Верховною Радою України 16 липня 2021 року Закону України «Про основи національного спротиву» (далі – Закон), документу, якого українське суспільство потребувало ще з початку збройної агресії у 2014 році. Указаний Закон вводиться в дію з 01 січня 2022 року та визначає правові й організаційні засади національного спротиву, основи його підготовки та ведення, завдання і повноваження сил безпеки та оборони з питань підготовки і ведення національного спротиву [1]. Закладена в цьому документі концепція реалізується шляхом розбудови потужної територіальної оборони та створення руху опору, які разом із підготовкою громадян України до захисту держави формують систему національного спротиву. Уперше передбачається залучення широких верств населення до оборони України, що сприятиме підвищенню рівня національної стійкості й обороноздатності держави в умовах неконвенційних загроз, а також згуртуванню суспільства, патріотичному вихованню громадян, наданню обороні України всенародного характеру та готовності громадян до захисту своєї країни [2]. Ще одним із ключових факторів, які визначає вказаний документ, є соціальний і правовий захист учасників територіальної оборони і руху спротиву.

Важливим моментом під час розроблення проєкту Закону є врахування досвіду країн-членів НАТО, зокрема Литви, Естонії та Польщі, а також сучасних практик організації всеосяжної оборони та національних особливостей з організації спротиву агресору.

У національному законодавстві визначення поняття «національний спротив» уперше було закріплено у Законі України «Про основи національного спротиву». Його визначено як комплекс заходів, які організуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсічі агресії та завдання противнику неприйнятних втрат, з огляду на які він буде змушений припинити збройну агресію проти України [1]. Як бачимо, національний спротив передбачає залучення всього населення до оборони держави та здійснюється як на підконтрольній, так і на окупованій території нашої країни. Оскільки досліджувана правова категорія нова в українському законодавстві, то за результатами її закріплення ціла низка нормативно-правових актів потребує приведення у відповідність щодо уточнення завдань та підготовки (ведення) національного спротиву.

Законодавець також визначив три складові частини національного спротиву, такі як:

1) територіальна оборона – система загальнодержавних, воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються у мирний час та в особливий період із метою протидії воєнним загрозам, а також для надання допомоги у захисті населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій;

2) рух опору – система воєнних, інформаційних і спеціальних заходів, організація, планування, підготовка і підтримка яких здійснюється з метою відновлення державного суверенітету і територіальної цілісності під час відсічі збройної агресії проти України;

3) підготовка громадян України до національного спротиву – сукупність заходів, які здійснюються державними органами та органами місцевого самоврядування з метою формування патріотичної свідомості та стійкої мотивації, набуття ними знань та практичних умінь, необхідних для захисту України [1].

Проте зазначені складники, на нашу думку, потребують законодавчого уточнення щодо конкретних механізмів їх практичної реалізації. Очевидно, що вказаним Законом передбачається покращити систему територіальної оборони України, вивести її на новий сучасний рівень, проте виникають окремі питання щодо озброєння добровольців та проходження служби у добровольчих формуваннях територіальної оборони, взаємодії та координації між силами територіальної оборони та місцевим урядом під час здійснення управління, а також конкретного механізму забезпечення потреб територіальної оборони за рахунок державного та місцевого бюджетів. Крім того, не зовсім зрозумілим є розмежування змісту підготовки громадян України до національного спротиву, в основі якої є загальновійськова підготовка, та підготовки громадян до військової служби і військово-патріотичного виховання.

Поряд із загальними та організаційними моментами Закон визначає перелік суб'єктів із питань підготовки і ведення національного спротиву та окреслює їхні повноваження. Так, загальне керівництво національним спротивом здійснює Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України через Міністра оборони України. Безпосереднє керівництво територіальною обороною здійснюється: Головнокомандувачем Збройних Сил України через Командувача Сил територіальної оборони Збройних Сил України; керівником регіонального органу військового управління Сил територіальної оборони Збройних Сил України через регіональний орган військового управління Сил територіальної оборони Збройних Сил України; керівником зони територіальної оборони через штаб зони територіальної оборони; керівником району територіальної оборони через штаб району територіальної оборони. Керівництво рухом опорю здійснює Головнокомандувач Збройних Сил України через Командувача Сил спеціальних операцій Збройних Сил України. Керівництво підготовкою громадян України до національного спротиву здійснюється Кабінетом Міністрів України через відповідні центральні органи виконавчої влади [1].

Про окремі недосконалості та неузгодженості, у тому числі щодо повноважень суб'єктів забезпечення національного спротиву, під час здійснення експертизи проєкту Закону України «Про основи національного спротиву» наголосило Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України.

По-перше, окремі положення законопроекту щодо повноважень обласних та районних рад, сільських, селищних та міських рад у сфері організації національного спротиву не узгоджуються із правовим статусом органів місцевого самоврядування в Україні. При цьому внесення відповідних змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» не пропонується. На думку Головного науково-експертного управління, віднесення питань національного спротиву до питань місцевого значення є некоректним, оскільки національний спротив є складовою частиною оборони держави [2].

По-друге, доцільність використання цивільних органів державної влади (зокрема, місцевих державних адміністрацій) як елемента системи управління територіальною обороною. Експерти Головного науково-експертного управління відзначають, що, з одного боку, це створює умови для широкого залучення місцевих жителів до участі в територіальній обороні. Однак при цьому виникають ризики некомпетентного управління територіальною обороною з боку цивільного керівництва, на яке під час воєнного стану і так покладається велика кількість обов'язків [2].

Водночас, окрім зазначених зауважень у сфері комунікативної діяльності, на нашу думку, Закон не містить задовільного регулювання міжвідомчої взаємодії та координації суб'єктів національного спротиву, ключовим фактором яких є стратегічні комунікації. У результаті цього відсутні єдині підходи державних органів та органів військового управління у здійсненні та управлінні комунікаціями на стратегічному та операційному рівнях, на рівні комунікацій держави із громадянами, як того вимагає план міжвідомчої взаємодії у сфері стратегічних комунікацій, представлений у 2016 році Міністерством інформаційної політики.

Загалом стратегічний успіх передбачає співпрацю та взаємоузгодженість дій серед різних учасників процесу з метою формування єдиного правильного напрямку [3].

Відповідно до Національної рамки стратегічних комунікацій 2010 року уряду США, стратегічні комунікації містять два основні компоненти:

1) синхронізовані ключові повідомлення і практичні дії з урахуванням того, як вони сприймаються цільовими категоріями (спільнотами);

2) програми і дії, що спрямовані на комунікацію з цільовими аудиторіями (спільнотами), зокрема суспільні проєкти, публічну дипломатію, інформаційні операції [4, с. 2].

На важливість ролі координації практичних дій під час здійснення стратегічних комунікацій та їх орієнтування на цільові аудиторії також вказує радник зі стратегічних комунікацій відділу координації діяльності щодо боротьби з тероризмом Державного департаменту США Е. Голдман. Увага акцентується на тому, що основою стратегічних комунікацій є психологічний феномен управління сприйняттям, а найважливішу роль має відігравати координація інформаційних потоків, ідей, рішень і практичних дій, що спрямовується на приведення сприйняття цільових аудиторій (спільнот) у відповідність до цілей державної політики [5].

Таку позицію підтримує власними висновками і К. Пол, який розуміє стратегічні комунікації як скоординовані дії, повідомлення, зображення та інші форми сигналів, що призначені інформувати, впливати чи переконувати цільові аудиторії у підтримці національних цілей [6, с. 3].

Українська дослідниця А. Баровська зміст стратегічних комунікацій розкриває передусім через діяльність із гармонізації тем, ідей, образів і дій [7, с. 148].

Серед особливостей усієї стратегічно-комунікативної системи національний дослідник Д. Дубов виділяє координацію та деконфліктизацію, які, на думку автора, є обов'язковими для уникнення ситуацій, коли інформаційна діяльність одних структур призводить до ускладнення (чи унеможливлення) інформаційної діяльності інших структур [8, с. 13]. З цього приводу в американських військових документах уведено окреме поняття – «інформаційне братовбивство», під яким розуміють результати застосування елементів інформаційних операцій таким чином, що це викликає ефекти в інформаційному середовищі, що заважають проведенню дружніх операцій чи негативно впливають на дружні сили [9].

Як бачимо, у контексті загальних положень стратегічних комунікацій без взаємодії і координації неможливо забезпечити всі наявні потреби місії стратегічно-комунікативної активності. Однак у Законі України «Про основи національного спротиву» відсутні механізми інтеграції стратегічних комунікацій на всіх рівнях та управліннях щодо організації національного спротиву. Історично сформовано, що Офіс Президента України, Апарат Ради національної безпеки й оборони, а також Міністерство оборони України є центрами генерування стратегічного наративу та координації висвітлення дій за напрямом сектору безпеки й оборони. Незважаючи на те, що загальне керівництво національним спротивом здійснює Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, немає програми дій, що спрямована на комунікацію з цільовими аудиторіями. А відсутність бачення у законодавців чітких підходів щодо формування та реалізації дієвої моделі стратегічних комунікацій під час організації національного спротиву призводить до порушення ефективної системи взаємодії та координації у практичній діяльності і ставить під загрозу національні інтереси держави.

З урахуванням викладеного, на нашу думку, необхідно розробити та закріпити на законодавчому рівні модель реалізації стратегічних комунікацій у сфері національного спротиву, зокрема у напрямках взаємодії і координації на всіх рівнях управління.

Крім того, для підвищення ефективності правового забезпечення національного спротиву в Україні, на нашу думку, необхідно на законодавчому рівні передбачити завдання координації стратегічно-комунікативної діяльності, зокрема: а) детально вивчати цільові аудиторії; б) конкретно визначити засоби стратегічного впливу; в) визначити механізм, порядок і форми взаємодії сил безпеки й оборони з усіма державними органами, органами місцевого самоврядування та громадянами з питань національного спротиву на всіх рівнях управління; г) визначити відповідального суб'єкта за планування, організацію та координацію взаємодії між суб'єктами забезпечення національного спротиву; д) розробити стандарти аналізу та оцінки потенціалу, підготовки, досвіду суб'єктів щодо національного спротиву.

Висновки. Запровадження в Україні національного спротиву передбачає підготовку та залучення усього населення до протидії «гібридній» агресії Російської Федерації. А дієве забезпечення національного спротиву в Україні можливе винятково за умови спільних, скоординованих зусиль уповноважених суб'єктів на всіх рівнях управління та динамічного і зворотного зв'язку з цільовою аудиторією. Подальша розбудова стратегічних комунікацій в умовах стрімкого розвитку інформатизації суспільства та високого рівня інформаційних викликів і загроз є необхідною та невід'ємною умовою правового забезпечення національного спротиву в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 10.12.2021).
2. Проект Закону про основи національного спротиву. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72035 (дата звернення: 10.12.2021).
3. Hamilton Bean. Review on “Persuasion and Power: The Art of Strategic Communication by James P. Farwell. Washington, DC : Georgetown University Press, 2012. 288 p. ; Political Science Quarterly. Winter. 2013/2014. № 128. P. 4 ; ProQuest Central. P. 780.
4. National Framework for Strategic Communication. *Federation of American Scientists*. URL: <https://man.fas.org/eprint/pubdip.pdf/> (дата звернення: 25.12.2021).
5. Goldman E. Strategic Communication: A Tool for Asymmetric Warfare. *Small Wars Journal*. 2007. October 6. URL: <http://smallwarsjournal.com/blog/strategic-communication-a-tool-for-asymmetric-warfare> (дата звернення: 30.12.2021).
6. Paul Christopher. Strategic Communication: origins, concept, and current debates. PRAEGER, 2011. 240 p.
7. Барановська А. Стратегічні комунікації: досвід НАТО. *Стратегічні пріоритети*. № 1 (34). С. 147–152.
8. Дубов Д.В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети*, № 4. С. 9–24.
9. Information Operations: Doctrine, Tactics, Techniques and Procedures. *Field Manual*. URL: <https://irp.fas.org/doddir/army/fm3-13-2003.pdf> (дата звернення: 30.12.2021).

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.6.20>

ПАРАМАНОВ Д.Ю.

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL ENFORCEMENT OF PROTECTION OF THE RIGHTS OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN UKRAINE

Стаття присвячена розкриттю сутності принципів адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні. Визначено, що принципи адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні є, по-перше, закріпленими актами законодавства засадничими основами правил щодо його здійснення; по-друге, фундаментальними ідеями щодо належної діяльності публічних адміністрацій у досліджуваній сфері. Ці принципи стосуються: 1) загалом адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні як системного правового явища; 2) окремо діяльності суб'єктів владних повноважень, що відповідають за організацію та здійснення такого захисту. З'ясовано, що господарські та окремі адміністративні нормативні засади адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні представлені законодавством про забезпечення підприємництва. Аналіз положень Господарського кодексу України дає можливість визначити, що у межах господарських нормативних засад основним принципом досліджуваного правового явища є принцип гарантування захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності

© ПАРАМАНОВ Д.Ю. – аспірант (Науково-дослідний інститут публічного права)